

הוראה מספר 16 – ביטחונות במערכת תשלומים מבוקרת ובמערכת תשלומים

מבוקרת מיועדת

1. מבוא

בהתאם לסעיף 8 לחוק מערכות תשלומים, התשס"ח-2008 (להלן: "החוק"), חלה חובה על מפעיל מערכת מבוקרת לגבש כללים אשר יבטיחו את יציבותה, יעילותה ותפקודה התקין של המערכת. בהתאם לעקרון מספר 5 של העקרונות לתשתיות השוק הפיננסי (PFMI), שפורסמו באפריל 2012 על ידי הוועדה למערכות תשלומים וסליקה של ה-BIS (CPSS) והארגון הבינלאומי של רשויות ניירות ערך (IOSCO), תשתית שוק פיננסי הדורשת ביטחון כדי לנהל את חשיפתה לאשראי או חשיפת משתתפיה צריכה לקבל ביטחונות הכרוכים ברמה נמוכה של סיכון אשראי, סיכון נזילות וסיכון שוק. תשתית שוק פיננסי גם תקבע ותאכוף מקדמי ביטחון שמרניים והגבלות שמרניות.

גיבוי חשיפות אשראי בביטחונות מגן על תשתית שוק פיננסי, ובמקרים הרלוונטיים, על משתתפיה מפני הפסדים פוטנציאליים במקרה של כשל של משתתף. בנוסף להפחתת סיכון אשראי של תשתית שוק פיננסי, הביטחונות יכולים לספק למשתתפים תמריצים לניהול הסיכונים שהם יוצרים לתשתית השוק הפיננסי או למשתתפים אחרים. תשתית שוק פיננסי תחיל מקדמי ביטחון זהירים על ערך הביטחונות כדי להשיג רמת ביטחון גבוהה בכך שערך ההנזלה של הביטחונות יהיה גדול או שווה להתחייבות שהביטחונות מבטיחים בתנאי שוק קיצוניים אך מתקבלים על הדעת¹. בנוסף, לתשתית השוק הפיננסי תהיה היכולת להשתמש בביטחונות מיד כשמתעורר הצורך.

הוראה זו מסדירה את הדרישה מהמערכות המבוקרות והמבוקרות מיועדות לגבות חשיפות אשראי בביטחונות הניתנים לשימוש מידי ולהחלת מקדמי ביטחון זהירים על ערכם בהתחשב, בין היתר, בתנאי שוק קיצוניים אך מתקבלים על הדעת.

2. הגדרות

"מערכת תשלומים", "מערכת מבוקרת",

"מערכת מבוקרת מיועדת",

"מפעיל של מערכת תשלומים" -

כהגדרתם בחוק מערכות תשלומים ;

"מפעיל מערכת תשלומים" או "מפעיל מערכת" - מפעיל של מערכת תשלומים מבוקרת

ומפעיל של מערכת תשלומים מבוקרת

מיועדת ;

---

¹ שיטות ניהול הסיכונים של תשתיות שוק פיננסי מסוימות עשויות לשלב את ניהול הסיכון הנובע מהפוזיציות של המשתתפים עם הסיכון הנובע מהתנודות בערך הביטחונות המסופק על ידי המשתתפים.

- "הפיקוח על מערכות התשלומים" או "הפיקוח" - יחידת הפיקוח על מערכות תשלומים באגף מערכות תשלומים וסליקה בבנק ישראל ;
- "משתתף במערכת תשלומים" - מי שמוגדר כמשתתף על פי כללי המערכת ; הכללים שעל פיהם מופעלת מערכת תשלומים ;
- "סיכון כיוון שגוי" - הסיכון שחשיפה לצד נגדי תגדל בסבירות גבוהה במקרה שתחול הרעה בכושר האשראי של אותו צד נגדי ;
- "סיכון אשראי" - הסיכון שצד נגדי, בין אם הוא משתתף או ישות אחרת, לא יוכל לעמוד בהתחייבויותיו הכספיות במלואן במועד פירעון, או בכל זמן בעתיד ;
- "סיכון נזילות" - הסיכון שצד נגדי, בין אם הוא משתתף או ישות אחרת, לא יחזיק די כספים לכיסוי התחייבויותיו הכספיות בצורה ובעיתוי הצפויים, אם כי הוא עשוי להיות מסוגל לכך בעתיד ;
- "סיכון שוק" - הסיכון להפסדים הנובעים משינויים במחירי השוק ;
- "ביטחון" - נכס או מחויבות של צד שלישי המשמשים על ידי ספק ביטחונות כדי להבטיח התחייבות אל מול לוקח ביטחון (Collateral Taker) ;
- "פרו-מחזוריות" - השינויים בדרישות או בנוהג של ניהול סיכונים המתואמים חיובית עם תנודות במחזור העסקים או במחזור האשראי ועשויים לגרום לאי יציבות פיננסית או להחמרתה ;
- "ביטחון חוצה גבולות" - ביטחון המאופיין בסממן זר אחד לפחות מבין הבאים: המטבע הנקוב, תחום השיפוט בו נמצאים הנכסים, תחום השיפוט שבו התארגן המנפיק ;
- "שימוש חוזר בביטחונות" - שימוש עוקב שעושה מערכת תשלומים בביטחונות שסופקו על ידי המשתתפים במערכת התשלומים במהלך העסקים הרגיל ;

אמצעי לבקרת סיכון המיושם על נכסי בסיס כאשר ערכם של נכסי הבסיס האמורים מחושב כשווי השוק של הנכסים בניכוי אחוז מסוים ("מקדם הביטחון"). מקדמי ביטחון המיושמים על ידי לוקח ביטחון (collateral taker) במטרה להגן על עצמו מפני הפסדים הנובעים מירידה בשווי השוק של נייר ערך למקרה שעליו לממש ביטחון זה; היכולת לפרוע את האשראי בזמן;

"מקדם ביטחון (Haircut)"-

"כושר אשראי"

3. תחולה

- 3.1. הוראה זו תחול על כל מפעיל מערכת תשלומים אשר הוכרזה על ידי הנגיד כמערכת מבוקרת או מערכת מבוקרת מיועדת.
- 3.2. בנק ישראל רשאי בנסיבות העניין להתיר או לפטור מערכת תשלומים מתחולת סעיפים מסוימים בהוראה זו ולחזור בו מהפטור הניתן.

4. ביטחונות קבילים

- 4.1. מפעיל מערכת הדורש ביטחון כדי לנהל את החשיפה לאשראי ישאף לקבל כביטחונות נכסים הכרוכים ברמה נמוכה של סיכון אשראי, סיכון נזילות וסיכון שוק.
- 4.2. מפעיל המערכת יהיה בטוח בערכם של הביטחונות בעת הנזלה וביכולת להשתמש במהירות באותם ביטחונות, במיוחד בתנאי שוק קיצוניים.
- 4.3. מפעיל מערכת יקבע מקדמי ביטחון שמרניים והגבלות שמרניות.
- 4.4. מפעיל מערכת לא יגדיר ערבויות כביטחונות קבילים. במקרים נדירים ובכפוף לאישור הפיקוח, ערבויות שניתנו על ידי בנק ישראל או ערבות המגובה במלואה על ידי ביטחונות הניתנים למימוש באותו יום עשויות לשמש כביטחון קביל.
- 4.5. מפעיל המערכת יתאים דרך קבע את דרישות המערכת לגבי ביטחונות קבילים בהתאם לשינויים בסיכונים שכרוכים באותם ביטחונות.
- 4.6. מפעיל המערכת יתחשב בעיכובים אפשריים בגישה לביטחונות. במידת הצורך, ידאג לקיים הסדרים מתאימים עם ספקי נזילות לצורך הנזלת הביטחונות.
- 4.7. מפעיל המערכת לא יגדיר חוב או הון עצמי של המשתתפים או חברות הקשורות אליהם, כביטחונות קבילים.²

² איגרות חוב מגובות המונפקות על ידי משתתף או חברה הקשורה אליו בקשר הדוק יכולות להתקבל כביטחונות בתנאי שהביטחונות הבסיסיים של איגרות חוב מגובות אלה יופרדו כהלכה על ידי המנפיק מהנכסים שלו וייחשבו ביטחונות קבילים במסגרת עיקרון זה.

4.8. מפעיל המערכת יצמצם את התממשותו של סיכון כיוון שגוי על ידי הגבלת הביטחונות שסביר כי יאבדו מערכם במקרה שבו המשתתף שסיפק את הביטחונות ייכשל.

4.9. מפעיל המערכת ימדוד וינטר את המתאם בין כושר האשראי של המשתתף לבין הביטחונות שהופקדו וינקוט צעדים להפחתת הסיכונים שזוהו, כגון על ידי קביעת מקדמי ביטחון שמרניים יותר.

4.10. מפעיל מערכת המשתמש בנכסים המוחזקים כביטחונות כדי להבטיח קווי נזילות למקרים שבהם משתתף בכשל, יתחשב בעת קביעת הביטחונות הקבילים מה יהיה קביל כביטחון למלווים המציעים קווי נזילות.

5. הערכת השווי של הביטחונות

5.1. מפעיל המערכת יתווה נהלי הערכת שווי זהירים לביצוע הערכת שווי של הביטחונות ויקבע מקדמי ביטחון אשר ייבחנו באופן סדיר ויביאו בחשבון תנאי קיצון בשוק.

5.2. מפעיל מערכת ישערך את הביטחונות של המערכת למחירי השוק, לכל הפחות אחת ליום.

5.3. מקדמי הביטחון:

5.3.1. ישקפו את האפשרות של ירידת ערכי הנכסים והנזילות במהלך פרק הזמן שבין השערך האחרון לבין המועד שבו המערכת יכולה להניח באופן סביר שניתן לממש את הנכסים.

5.3.2. יכללו הנחות לגבי שווי הביטחונות במהלך תנאי שוק קיצוניים.

5.3.3. ישקפו מבחני קיצון סדירים המביאים בחשבון תנודות מחירים קיצוניות, וכן שינויים בנזילות השוק לגבי הנכס.

5.4. מפעיל המערכת יפעיל שיקול דעת בהערכת שווי הנכסים בהתאם לשיטות מוגדרות מראש ושקופות במקרה שבו מחירי השוק אינם מייצגים בצורה הוגנת את ערכם האמיתי של הנכסים או במקרה שבו לא קיימים מחירי שוק.

5.5. נהלי מקדמי הביטחון וכשירות הביטחונות הקבילים של המערכת יעברו תיקוף עצמאי לפחות אחת לשנה³.

6. ניהול פרו-מחזוריות

6.1. מפעיל מערכת יתייחס באופן הולם לפרו-מחזוריות בהסדרי הביטחונות של המערכת.

6.2. מפעיל המערכת יקבע מקדמי ביטחון יציבים ושמרניים ויתאים אותם כך שיכללו תקופות של תנאי שוק קיצוניים וזאת על מנת להפחית את הצורך בהתאמות פרו-מחזוריות.

³ תיקוף של נהלי מקדמי הביטחון של המערכת יבוצע על ידי עובדים בעלי מומחיות מספקת שאינם תלויים בעובדים שיצרו ויישמו את נהלי מקדמי הביטחון. עובדים אלו יכולים להיות עובדים פנימיים אך לעיתים תידרש גם סקירה על ידי גורם בלתי תלוי מחוץ למערכת.

7. הימנעות מריכוזי ביטחונות

- 7.1. מפעיל המערכת ימנע מאחזקות מרוכזות של נכסים שעלולים לפגוע ביכולת המערכת לממש נכסים אלה במהירות מבלי ליצור השפעה שלילית משמעותית על המחירים.
- 7.2. מפעיל המערכת ימנע מריכוזים גבוהים באחזקות על ידי קביעת הגבלות על הריכוזיות או הטלת דמי ריכוזיות:
- 7.2.1. הגבלות ריכוזיות מגבילות את יכולתם של המשתתפים לספק נכסי ביטחונות מסוימים מעל לסף מסוים שיקבע על ידי מפעיל המערכת ברמת משותף בודד וכן ברמת כלל המשתתפים.
- 7.2.2. דמי ריכוזיות קונסיים⁴ את המשתתפים על החזקת נכסים מסוימים מעבר לסף (כמותי או אחוזי) שקבע מפעיל המערכת.
- 7.3. בנוסף, מפעיל המערכת יקבע את הגבלות הריכוזיות ודמי הריכוזיות באופן כזה שהמשתתפים לא יורשו לכסות חלק גדול מדרישות הביטחון החלות עליהם באמצעות הנכסים המסוכנים ביותר שהוגדרו כקבילים.
- 7.4. מפעיל המערכת יסקור מעת לעת את ההגבלות על הריכוזיות ודמי הריכוזיות כדי לקבוע את הנאותות שלהם.

8. ביטחונות חוצי גבולות

- 8.1. מפעיל מערכת המקבל ביטחונות חוצי גבולות יזהה ויפחית סיכונים הקשורים לשימוש בהם ויודא כי יהיה בידיו להשתמש בהם בעיתוי הנדרש.
- 8.2. מפעיל המערכת יודא באופן עקבי כי למערכת ישנן הגנות משפטיות ותפעוליות נאותות על מנת להבטיח שהיא תוכל להשתמש בביטחונות חוצי גבולות במועד הנדרש.
- 8.3. מפעיל המערכת יזהה השפעות נזילות משמעותיות ויטפל בהם.
- 8.4. מפעיל המערכת יאמוד את סיכון שער החליפין שנוצר כאשר הביטחונות נקובים במטבע שונה ממטבע החשיפה ויקבע מקדמי ביטחון במענה לסיכון נוסף זה ברמת ביטחון גבוהה.
- 8.5. מפעיל המערכת יבטיח כי למערכת קיימת היכולת להתמודד עם האתגרים התפעוליים הטמונים בפעילות חוצה גבולות.

9. מערכות ניהול ביטחונות

- 9.1. מפעיל מערכת ישתמש במערכת מתוכננת היטב ובעלת גמישות תפעולית לניהול ביטחונות.
- 9.2. מערכת ניהול הביטחונות:
- 9.2.1. תתמוך בשינויים נדרשים כתוצאה מהניטור והניהול השוטף של הביטחונות.

⁴ הקנס בגין דמי הריכוזיות יכול להתבטא בדרכים שונות, לרבות תשלום קנס כספי, מקדמי ביטחון גבוהים עבור הנכסים העודפים וכדומה.

9.2.2. תעקוב אחר מידת השימוש בביטחונות (מזומן ולא מזומן) ואחר זכויותיה בביטחונות שמסרו לה המשתתפים.

9.2.3. תיישם פונקציות לטיפול בהפקדות, משיכות, החלפות והנזלה של ביטחונות במועד הנדרש.

9.3. מפעיל המערכת יקצה כמות מספקת של משאבים למערכת ניהול הביטחונות כך שתובטח רמה נאותה של ביצועיים תפעוליים, יעילות ואפקטיביות.

9.4. מפעיל המערכת יבטיח כי פונקציית ניהול הביטחונות תאויש כהלכה וזאת על מנת להבטיח פעילות חלקה לרבות בזמני קיצון בשוק.

10. ניטור אחר הביטחונות

10.1. מפעיל המערכת יבצע מעקב אחר כל הפעילויות הקשורות לניהול הביטחונות והן ידווחו, לפי הצורך, להנהלה הבכירה.⁵

11. שימוש חוזר בביטחונות

11.1. מפעיל המערכת יקבע כללים ברורים ושקופים בדבר שימוש חוזר בביטחונות ובפרט יציין באופן ברור מתי המערכת תעשה שימוש חוזר בביטחונות של המשתתפים ואת תהליך השבת אותם בביטחונות למשתתפים.

11.2. מפעיל המערכת לא יסתמך על השימוש החוזר בביטחונות ככלי להעלאת הרווחיות או לשימורה. עם זאת, מפעיל המערכת רשאי להשקיע כל ביטחון במזומן שהתקבל מהמשתתפים לטובת אותם משתתפים.

12. המידע המדווח ותדירות הדיווח

12.1. עם כניסתה לתוקף של הוראה זו ועד ליום 1 במרץ של כל שנה, מפעיל המערכת יעביר לפיקוח את הדיווח הבא:

12.1.1. רשימת הביטחונות הקבילים של המערכת לרבות השימוש, באם נעשה בביטחונות חוצי גבולות וכן מקדמי הביטחון שנקבעו.

12.1.2. ההגבלות שנקבעו, לרבות הגבלות על הריכוזיות או דמי ריכוזיות.

12.1.3. שיטת השערוך עבור נכסים המשוערכים שלא למחירי השוק.

12.1.4. תיאור מערכת ניהול הביטחונות שנעשה בה שימוש.

12.1.5. הכללים שנקבעו על ידי מפעיל המערכת בנוגע לשימוש החוזר בביטחונות.

---

⁵ דיווחים אלו יכללו מידע על השימוש החוזר בביטחונות ועל תנאי השימוש החוזר, לרבות המכשיר, איכות האשראי וטווח הפדיון. דיווחים אלו יכללו גם מעקב אחר הריכוזיות של סוגי נכסים מסוימים בביטחונות.

13. המצאת המידע לבנק ישראל

- 13.1. מפעיל מערכת תשלומים יעביר את המידע שבהוראה זו באמצעות תקשורת מאובטחת ("יישום הכספת"). שימוש ביישום הכספת יבוצע לאחר תיאום מקדים עם הפיקוח על מערכות התשלומים בבנק ישראל. הפיקוח על מערכות תשלומים רשאי לאשר את העברת המידע באמצעים אחרים.
- 13.2. המידע שבהוראה זו יועבר על ידי מפעיל המערכת לאנשי הקשר שימונו לעניין זה בפיקוח על מערכות תשלומים בבנק ישראל.
- 13.3. מפעיל מערכת תשלומים שהעביר מידע לפי הוראה זו, יודא טלפונית את קבלת המידע אצל אנשי הקשר, כאמור בסעיף קטן 13.2.
- 13.4. מפעיל מערכת תשלומים אשר יושב בתוך מבנה בנק ישראל ועושה שימוש במערכות בנק ישראל, יעביר את המידע שבהוראה זו באמצעות רשת הדואר האלקטרונית הפנימית של בנק ישראל.
- 13.5. המידע על פי הוראה זו ידווח בצורה ממוחשבת.
- 13.6. הדיווח יתבצע בהתאם למועדים הקבועים בהוראה זו. במידה ומפעיל מערכת התשלומים סבור כי הדיווח לא יתבצע במועד הנקוב, עליו להעביר לפיקוח, באמצעות הדואר האלקטרוני, בקשה לשינוי מועד הגשת הדיווח. הבקשה תכלול, בין היתר, את הפעולות שנקטו עד בקשת השינוי, את הסיבות לבקשת השינוי במועד הדיווח ואת תאריך היעד המבוקש להגשתו. דיווח שהשינוי במועד הגשתו לא תאושר על ידי הפיקוח על מערכות התשלומים יוגש במועד שנקבע לאותו דיווח.

14. פרסום ועדכון ההוראה

תאריך הפרסום	מהות העדכון
22.12.2019	פרסום ההוראה